Từ TTKh Đến Xxx

Khi Nhà Văn Chỉ Còn Là Mấy Chữ Cái

Phiếm khảo về bút danh, bí danh và nghệ thuật giấu tên trong văn chương Việt Nam

V.N.

... Ba Thứ Người Đọc Thường Thấy Trước Khi Đọc

Một bài viết, một bài thơ, nếu nhìn bằng con mắt giản dị của người đọc bình thường, thường có ba phần chính:

- Nhan đề.
- Tên tác giả.
- Và nội dung.

Dĩ nhiên, nếu đem câu nói ấy đến trước một hội nghị văn học, có lẽ sẽ có người đứng lên phản đối ngay.

Một giáo sư có thể nói rằng tôi đã quên *văn cảnh*. Một nhà lý luận sẽ nhắc đến *liên văn bản*. Một người khác sẽ nói phải kể thêm *cận văn bản*. Rồi Roland Barthes có thể được mời từ thế giới bên kia trở về để tuyên bố rằng "*cái chết của tác giả*" đã xảy ra từ lâu rồi, tại sao chúng ta còn cứ nhìn tên tác giả?

Tất cả đều có lý.

Nhưng người đọc bình thường, nhất là người đọc trong thời buổi này, thường không bắt đầu bằng Roland Barthes. Họ bắt đầu bằng một cái nhìn rất nhanh.

Thời đại chúng ta là thời đại *sống vội và bội thực văn hóa*. Sách nhiều hơn giờ rảnh. Bài viết nhiều hơn sức đọc. Tin tức nhiều hơn trí nhớ.

Mỗi ngày, người ta bị bao vây bởi sách, báo, Facebook, YouTube, podcast, newsletter, blog, quảng cáo, tin nóng, tin giả, và vô số những điều được giới thiệu là "nhất định phải đọc".

Trong hoàn cảnh ấy, thời gian trở thành một thứ tiền tệ. Người đọc đứng trước một bài viết cũng giống như người khách đứng trước một nhà hàng có thực đơn dài hai mươi trang.

Không thể ăn hết. Phải chọn. Và để chọn, người ta thường nhìn trước tiên:

Bài này tên gì?

Rồi:

Ai viết?

Sau đó, trong vòng vài giây đồng hồ, bộ não thực hiện một cuộc bỏ phiếu nội bộ:

Có đáng bỏ thì giờ đọc tiếp không?

Thành thử, nhan đề và tên tác giả không phải là hai món đồ trang trí treo trước cửa bài văn. Chúng là cuộc gặp gỡ đầu tiên giữa người viết và người đọc.

Nhan đề là lời chào. Tên tác giả là tấm danh thiếp. Nội dung là câu chuyện bắt đầu sau khi người khách đã quyết định bước vào nhà. Và vì thế, cái tên ký dưới bài đôi khi quan trọng hơn người ta tưởng.

Một cái tên quen thuộc có thể tạo niềm tin. Một cái tên nổi tiếng có thể tạo sự chờ đợi. Một cái tên tai tiếng có thể khiến người ta... tò mò theo một cách khác. Một cái tên hoàn toàn xa lạ thì phải nhờ nhan đề kéo người đọc lại.

Nhưng có một loại tên đặc biệt.

Nó không quen. Nó không lạ. Bởi vì nó... không giống một cái tên.

Chẳng hạn: V.N.

Hai chữ cái. Hai dấu chấm. Rồi hết.

Nhưng hai chữ ấy có thể cho người đọc vài phút giây tưởng tượng rất thơ mộng.

V.N. là gì nhỉ? Việt Nam? Nghe có vẻ yêu nước. Hay: *Vì Nước*? Nghe lại càng khí phách. Hay: *Về Nguồn*? Có mùi văn hóa truyền thống. Hay: *Vườn Nhãn*? Có vẻ điền viên. Hay: *Vầng Nguyệt*? Nghe như tên một nữ sĩ Thơ Mới.

Nếu độc giả có chút khuynh hướng triết học, họ có thể nghĩ: V.N. là "*Vô Ngã*" chăng? Một Phật tử? Một thiền giả? Một người đã giác ngộ?

Hoặc ngược lại: *"Vị Ngã"?* Một triết gia đang suy tư về cái Tôi? Một người theo chủ nghĩa cá nhân?

Cứ thế, hai chữ cái nhỏ xíu có thể mở ra cả một cánh đồng liên tưởng.

Đó là cái thú của bút hiệu viết tắt. Nó không nói hết. Nó để lại một khoảng trống. Và khoảng trống là thứ độc giả *rất thích tự mình lấp vào*.

Nhưng trí tưởng tượng, như thường lệ, đôi khi bị đời sống kéo trở lại mặt đất. Bởi một người quen tác giả có thể đọc bài "Thính Trúc Hiên", ngẫm nghĩ một lát, rồi đập đùi: "À! Biết ngay V.N. là gì rồi!" Không phải *Việt Nam*. Không phải *Vì Nước*. Không phải *Về Nguồn*. Cũng không phải *Vô Ngã* hay *Vị Ngã*. Mà là: Vợ Nhằn!

Thế là tất cả triết học Đông Tây tan như mây khói. Không còn Heidegger. Không còn Sartre. Không còn Phật học. Không còn Lão Trang. Chỉ còn một chân lý rất Việt Nam, rất gia đình và rất... hôn nhân:

Một nhà văn có thể giấu tên mình trước thiên hạ, nhưng rất khó giấu đời sống gia đình trước những người quen.

Ấy cũng là số phận của bút hiệu. Nó vừa là chiếc mặt nạ. Vừa là một lời mời đoán chữ.

Tác giả đưa cho độc giả vài chữ cái. Độc giả lập tức muốn biết phần còn lại.

... Người Việt Và Cái Thú Có Nhiều Tên

Thật ra, người Việt chúng ta vốn không xa lạ gì với chuyện đổi tên.

Một người Việt Nam, nếu sống đủ lâu và đi đủ nhiều đường đời, đôi khi có thể sở hữu cả một... *bộ sưu tập tên.*

Lúc mới sinh có tên khai sinh. Ở nhà có tên cúng cơm. Đi học có tên trong học bạ. Ra đời có tên trong căn cước. Đi tu có pháp danh. Theo đạo có thể có tên thánh. Làm văn có bút danh. Làm thơ có thi hiệu. Làm chính trị có bí danh. Viết báo có thể có thêm một tên khác. Và nếu là người nổi tiếng, đôi khi thiên hạ còn đặt cho thêm vài cái tên nữa mà đương sự chẳng hề xin.

Người xưa lại càng thích chuyện tên. Một nhà nho có thể có danh, tự, hiệu, biệt hiệu, thụy hiệu, và đôi khi còn được hậu thế đặt thêm một danh hiệu.

Nguyễn Du là Nguyễn Du. Nhưng còn có *Tiên Điền*. Có *Tố Như*. Có *Thanh Hiên*. Một cái tên dành cho gia đình. Một cái tên dành cho bạn bè. Một cái tên dành cho văn chương. Một cái tên dành cho hậu thế.

Cho nên, trong truyền thống Việt Nam và Đông Á nói chung, tên không chỉ để gọi một người. Tên còn nói người ấy thuộc về đâu, học gì, tin gì, sống thế nào, muốn người đời nhớ mình ra sao.

Tên là một phần của căn cước nhưng cũng có thể là một phần của nghệ thuật.

Khi bước sang văn học hiện đại, đặc biệt là báo chí, chuyện bút danh lại càng nở rộ.

Nguyễn Thứ Lễ thành *Thế Lữ*.

Nguyễn Tường Tam thành *Nhất Linh*.

Trần Khánh Giư thành *Khái Hưng*.

Nguyễn Sen thành *Tô Hoài*.

Trần Hữu Tri thành *Nam Cao*.

Bùi Tằng Việt thành *Hoàng Cầm*.

Tên thật đi vào phía sau. Bút danh bước ra phía trước. Có người nổi tiếng đến mức hậu thế phải tra ngược lại mới biết tên khai sinh.

Nhiều độc giả biết *Nam Cao* nhưng không chắc nhớ ngay Trần Hữu Tri. Biết *Tô Hoài* nhưng ít khi gọi ông là *Nguyễn Sen*. Biết *Thế Lữ*, nhưng cái tên Nguyễn Thứ Lễ lại có vẻ xa lạ hơn.

Bút danh, khi thành công, có thể giết chết tên thật. Hoặc nói nhẹ nhàng hơn: *Bút danh có thể sống lâu hơn tên khai sinh trong trí nhớ của người đọc.*

... Nhưng Có Những Người Không Thèm Lấy Một Cái Tên

Thông thường, đổi tên là để có một tên khác nhưng có một số người đi xa hơn. Họ không lấy một cái tên mới. Họ chỉ lấy *mấy chữ cái***.** Đó là lúc ta gặp những hiện tượng như: T.T.Kh., Tchya., XXX.

Nhìn kỹ, ba trường hợp này rất khác nhau. TTKh là những chữ cái. Tchya là những chữ cái đã được đọc thành một tên. XXX là một ký hiệu gần như không còn mang dáng dấp của tên người. Nhưng cả ba cùng nằm trên một con đường: *Con đường từ tên người đến dấu hiệu.*

Càng đi, con người càng bị xóa bớt.

Tên đầy đủ.

Rồi tên rút gọn.

Rồi chữ cái.

Rồi ký hiệu.

Cuối cùng, có thể chỉ còn một dấu vết. Đó là một hiện tượng rất thú vị.

Thông thường, viết văn là một hành động muốn để lại dấu vết. Ta viết để nói: "Tôi đã ở đây." Nhưng ký bằng mật hiệu lại gần như nói: "Có ai đó đã ở đây."

Không nhất thiết phải biết ai.

... TTKh: Bốn Chữ Cái Và Một Thế Kỷ Tò Mò

Trong số những bút hiệu bằng chữ cái, không có trường hợp nào nổi tiếng bằng T.T.Kh**.** Bốn ký tự. Ba dấu chấm. Một bí mật. Và gần một thế kỷ tranh luận.

TTKh gắn với những bài thơ đã trở thành một phần ký ức của phong trào Thơ Mới:

- *Hai sắc hoa ti-gôn;*
- *Bài thơ thứ nhất;*
- *Đan áo cho chồng;*
- *Bài thơ cuối cùng*.

Nhưng điều làm TTKh khác với rất nhiều nhà thơ không chỉ là thơ mà còn là: Người viết thơ ấy là ai?

Câu hỏi này có sức hấp dẫn lạ lùng.

Có những tác giả để lại hàng nghìn trang tiểu sử. TTKh để lại một khoảng trống. Có những nhà văn có ảnh chân dung. TTKh có... suy đoán. Có những người để lại hồi ký. TTKh để lại huyền thoại. Và thế là hậu thế lao vào.

Người này tìm trong tư liệu báo chí. Người kia so sánh phong cách. Người khác dò tiểu sử. Có người đưa ra một cái tên. Người khác bác bỏ. Một giả thuyết sinh ra. Một giả thuyết khác chết. Rồi đôi khi lại sống lại.

TTKh, nếu còn sống để chứng kiến, có lẽ sẽ rất ngạc nhiên bởi có thể người ấy chỉ muốn ký tắt. Nhưng hậu thế đã biến việc ký tắt thành một ngành công nghiệp... suy đoán.

... Cái Tên Cũng Là Một Phần Của Bài Thơ

Ta thường tưởng bài thơ bắt đầu ở câu thơ đầu tiên.

Chưa chắc.

Đôi khi bài thơ bắt đầu từ nhan đề, và đôi khi nó còn bắt đầu từ tên tác giả.

Hãy thử tưởng tượng *Hai sắc hoa ti-gôn* không ký **T.T.Kh.** mà ký một cái tên hoàn chỉnh. Chẳng hạn: Nguyễn Thị A, hoặc: Trần Thị B. Bài thơ có lẽ vẫn hay. Nhưng một phần huyền thoại sẽ biến mất.

TTKh không chỉ là tên người viết. TTKh đã trở thành *một phần của văn bản*.

Người đọc đọc thơ nhưng đồng thời cũng đọc *sự vắng mặt của tác giả.* Ta không biết chắc người ấy là ai. Không biết câu chuyện tình yêu đến đâu là thật. Không biết "anh" là ai. Không biết "em" là ai. Không biết hoa ti-gôn là biểu tượng hay kỷ niệm.

Chính vì không biết, người ta mới muốn biết.

Có những nhà văn rất cực khổ mới tạo được bí mật. TTKh chỉ cần không giải thích. Đôi khi *im lặng là một chiến lược quảng cáo tuyệt vời.*

Dĩ nhiên, TTKh không sống trong thời đại marketing để biết điều ấy nhưng nếu một chuyên gia truyền thông ngày nay nhìn vào hiện tượng này, có lẽ ông ta sẽ gật đầu: "Excellent branding!"

Một thương hiệu mạnh không phải lúc nào cũng nói hết về mình. TTKh là một "thương hiệu văn chương" gần như hoàn hảo: dễ nhớ, bí hiểm, khác biệt, và không ai có thể bắt chước mà không bị phát hiện.

... TCHYA: Một Lời Yêu Được Viết Bằng Mật Mã

Nếu TTKh là bí mật, thì *Tchya* [1] lại là một trò chơi chữ.

Bút hiệu này gắn với nhà văn Đái Đức Tuấn, tác giả được biết đến qua các sáng tác phiêu lưu, kỳ ảo và những tác phẩm có màu sắc riêng trong văn học tiền chiến.

Tchya nhìn qua giống như một cái tên lạ. Một người không biết tiếng Việt có thể tưởng tên Pháp, tên Nga, tên Ba Lan, hoặc tên một nhà văn ở đâu đó bên Trung Âu, nhưng nó lại được giải thích từ tiếng Việt. Theo một cách giải thích phổ biến, Tchya là: *Tôi Chỉ Yêu Angèle.*

Một lời tình tự. Rồi được rút gọn. Nén lại. Mã hóa. Và biến thành: TCHYA**.**

Đây là một kiểu bút hiệu rất đáng yêu bởi nó cho thấy người làm văn đôi khi không chỉ lấy tên. Họ có thể lấy một câu, một kỷ niệm, một lời yêu, một bí mật, ... rồi biến tất cả thành vài chữ cái.

Nhưng điều thú vị hơn là sau một thời gian, độc giả quên mất nguồn gốc. Tchya không còn là "Tôi Chỉ Yêu Angèle". Tchya trở thành: **Tchya.** Một người. Một tác giả. Một cái tên.

Đó là phép thuật của văn chương. Chữ cái có thể được in đủ lâu để trở thành một con người.

---

[1] Về bút hiệu Tchya/TchyA, có sự khác biệt trong cách viết giữa các nguồn tư liệu. Cách giải thích "Tôi Chỉ Yêu Angèle" là một giai thoại phổ biến liên quan đến Đái Đức Tuấn và nguồn gốc bút hiệu này. Khi sử dụng trong nghiên cứu học thuật, cần đối chiếu thêm các thư tịch gốc và hồi ức đương thời.

... XXX: Khi Tên Người Bị Xóa Gần Hết

Nếu TTKh còn giống một cái tên và Tchya đã thành một cái tên, thì XXX đi theo hướng ngược lại. Nó gần như không còn là tên nữa.

Ba dấu X. Không họ. Không tên. Không giới tính. Không quê quán. Không tuổi tác. Không gợi ý gì về khuôn mặt.

Nhà văn Tam Ích từng sử dụng XXX như một dạng mật hiệu, bên cạnh những bút hiệu khác.[2] Đây là một bước rất xa trong nghệ thuật giấu tên.

Tên thông thường nói: "Tôi là ai." Bút danh nói: "Hãy gọi tôi bằng tên khác." Mật hiệu nói: "Không cần biết tôi là ai." Đó là ba cấp độ khác nhau.

Tên là nhận diện. Bút danh là cải trang. Mật hiệu là che giấu. Và lịch sử văn chương, đặc biệt lịch sử báo chí, đã cần đến cả ba bởi không phải thời nào người viết cũng có thể tự do ký tên thật.

Có những lúc bút danh là một thú chơi. Nhưng có những lúc nó là một nhu cầu.

Có những lúc ký tên giả để gây tò mò. Nhưng có những lúc ký tên giả để tránh phiền phức.

Có những lúc bút danh là hoa. Có những lúc là áo giáp.

---

[2] Về nhà văn Tam Ích và một số bút hiệu của ông, trong đó có **XXX**, xem Huỳnh Như Phương, *Tam Ích trong bối cảnh văn học miền Nam sau 1945*. Ý nghĩa chính xác của ký hiệu XXX có những cách giải thích khác nhau trong tư liệu; vì vậy, khi nghiên cứu cần phân biệt giữa tư liệu đã được xác nhận và những cách giải thích mang tính hồi ức hoặc giả thuyết.

... Bút Danh: Hoa Hay Áo Giáp?

Tại sao người ta dùng bút danh? Câu trả lời không chỉ có một.

Thứ nhất: vì muốn đẹp.

Tên thật đôi khi quá bình thường. Một người tên Nguyễn Văn A có thể muốn viết thơ với một cái tên nghe... có mây hơn. Thế là thành *Xuân Diệu, Hàn Mặc Tử, Chế Lan Viên…*

Tên có nhạc. Tên có hình. Tên có không khí.

Thứ hai: vì muốn khác.

Trong làng văn, nếu ai cũng tên Nguyễn Văn thì độc giả chắc chóng mặt. Bút danh là cách tạo ra một cá tính.

Thứ ba: vì muốn tách hai cuộc đời.

Ban ngày là công chức. Buổi tối là nhà thơ. Sáng mai vẫn phải đi làm. Cho nên ban ngày ông A. Ban đêm thi sĩ B.

Thứ tư: vì an toàn.

Đây là lý do nghiêm túc hơn. Những người viết báo, viết chính luận hoặc hoạt động trong những thời kỳ nhiều biến động có thể không muốn tên thật xuất hiện.

Bút danh trở thành một khoảng cách giữa người viết và hậu quả của điều mình viết.

Thứ năm: vì thích bí mật.

Và đây là lý do văn chương nhất.

Có người muốn người ta biết mình. Có người chỉ muốn

người ta biết tác phẩm. Có người muốn độc giả yêu thơ. Chứ không cần yêu nhà thơ.

Nếu thế, TTKh chính là trường hợp cực đoan nhất.

... Người Viết Và Người Đọc Chơi Trò Đoán Chữ

Một bút hiệu viết tắt thực ra tạo ra một trò chơi. Tác giả nói: "Tôi cho anh một ít." Độc giả đáp: "Tôi sẽ đoán phần còn lại."

T.T.Kh. Bốn chữ ấy là gì?

T.C.H.Y.A. Năm chữ ấy là gì?

V.N. Hai chữ ấy là gì?

Và độc giả bắt đầu.

Có khi họ đoán rất nghiêm túc. Có khi rất thơ. Có khi rất triết. Có khi rất... tào lao. Nhưng chính điều đó tạo ra sự tham dự.

Một cái tên hoàn chỉnh gần như đóng lại. Nguyễn Văn A. Xong. Không còn gì để đoán.

Nhưng V.N. thì mở ra. Có thể là *Việt Nam, Vì Nước, Về Nguồn, Vô Ngã, Vị Ngã*,... hay bất cứ điều gì khác.

Cho đến khi một người quen tác giả bước vào và nói: "Thôi, đừng triết lý nữa!" rồi tiết lộ: *Vợ Nhằn*. Thế là bí mật được giải.

Nhưng cũng có một bài học lớn về bút danh. *Ý nghĩa thực sự của một ký hiệu đôi khi ít thú vị hơn tất cả những*

điều người đọc tưởng tượng về nó.

May thay, văn chương không bắt buộc phải thú vị theo nghĩa đen.

... Từ Vợ Nhằn Đến Vô Ngã: Một Chữ Cái Có Thể Đi Xa Đến Đâu?

Có lẽ không có gì cho thấy sức mạnh của chữ viết tắt rõ hơn trò chơi V.N.

Hai chữ nhưng có thể đi từ *Vô Ngã* đến *Vợ Nhằn.* Từ Phật giáo đến hôn nhân. Từ triết học đến gia đình. Từ Bát Nhã đến... bát cơm chiều.

Đó là một hành trình rất Việt Nam. Và cũng rất đúng với tinh thần phiếm.

Bởi phiếm là gì? Phiếm là đi một vòng thật rộng rồi quay về một điều rất gần.

Ta có thể bắt đầu bằng Roland Barthes. Đi qua Michel Foucault rồi bàn về cái chết của tác giả. Cuối cùng quay về bà xã đang nhắc mình quét lá tre.

Thế là xong một bài phiếm.

Có lẽ *Thính Trúc Hiên* cũng nằm trong truyền thống ấy. Thính là nghe. Trúc là tre. Hiên là mái hiên.

Nghe rất thanh. Rất cổ. Rất Đông phương. Rất có thể khiến người ta tưởng chủ nhân là một ẩn sĩ.

Nhưng nếu trong hiên có một người ngồi uống trà, còn ngoài vườn có lá tre rơi đầy, thì triết học có thể lập tức

bị tiếng nói của đời sống đánh thức: "Ai quét lá bây giờ?"

Và thế là *Vô Ngã* có thể trở thành *Vợ Nhằn*.

... Tên Giả Nhưng Văn Thật

Có một nghịch lý rất đẹp trong văn chương. Người viết có thể dùng tên giả nhưng lại nói điều thật. Thậm chí, đôi khi vì dùng tên giả, người ta mới dám nói điều thật.

Đó là lý do bút danh có lịch sử lâu như văn chương.

Một người ký tên thật có thể phải nghĩ "Nếu tôi viết thế này, sếp sẽ nghĩ sao?" Người dùng bút danh có thể mạnh dạn hơn. Một người viết báo châm biếm dưới tên thật có thể phải dè dặt. Người ký một cái tên như *Ký Còm, Đốc Gàn, Tú Gàn, Đạo Chích*,... lại có thể nói nhiều điều mà ông A ngoài đời không dám nói.

Bút danh tạo ra một nhân vật và nhân vật ấy có quyền phát biểu. Theo một nghĩa nào đó, người viết đã tạo ra một "nhân vật văn học" rồi để nhân vật ấy viết.

... Tên Thật Chết, Bút Danh Sống

Có lẽ đây là điều kỳ lạ nhất. Tên khai sinh là thứ cha mẹ cho. Bút danh là thứ người viết tự chọn. Nhưng đôi khi chính cái tự chọn ấy lại sống lâu hơn.

Người ta nhớ *Nam Cao, Tô Hoài, Thế Lữ, Nhất Linh, Khái Hưng***.** Những cái tên ấy, qua thời gian, đã không còn giống bút danh nữa. Chúng trở thành tên thật trong trí

nhớ văn học. Đó là một loại tái sinh.

Cha mẹ đặt cho ta một cái tên để sống trong đời. Ta tự đặt cho mình một cái tên khác để sống trong văn chương. Và đôi khi *người thứ hai sống lâu hơn người thứ nhất.*

... TTKh Và Sự Vô Danh Có Tên

Nhưng TTKh [3] vẫn đặc biệt bởi TTKh không hoàn toàn là một bút danh theo kiểu Nam Cao hay Thế Lữ. TTKh không thay thế một tên bằng một tên khác. TTKh đứng ở giữa vô danh và hữu danh.

Không phải Anonymous nhưng cũng không phải Nguyễn Thị nào đó. Có một dấu hiệu để gọi nhưng không đủ để nhận diện.

Ta biết có một người nhưng không biết chắc người ấy là ai. Đó là một trạng thái rất lạ. Có lẽ có thể gọi là *vô danh có ký hiệu***.**

Và chính điều ấy khiến TTKh trở thành huyền thoại.

---

[3] Về TTKh, lai lịch tác giả của các bài thơ ký T.T.Kh. vẫn là một vấn đề còn nhiều giả thuyết. Các cuộc tranh luận chung quanh danh tính của tác giả là một phần quan trọng trong lịch sử tiếp nhận hiện tượng TTKh. Bởi vậy, trong bài này, TTKh được xem trước hết như một *hiện tượng bút danh và tiếp nhận văn học*, thay vì khẳng định một danh tính duy nhất chưa được giới nghiên cứu đồng thuận hoàn toàn.

... Thời Đại Facebook Và Sự Khó Khăn Của Việc Giữ Bí Mật

Nghĩ đến TTKh, đôi khi tôi thương những người muốn bí mật trong thời đại này. Một nhà thơ hôm nay ký "T.T.Kh." Có lẽ chỉ vài tiếng đồng hồ sau Facebook của nhà thơ ấy được tìm ra, LinkedIn được phát hiện, ảnh tốt nghiệp trung học xuất hiện, bạn học cũ vào bình luận, hàng xóm xác nhận, người yêu cũ chia sẻ kỷ niệm, và một YouTuber lập tức làm video: "SỰ THẬT CHẤN ĐỘNG VỀ TTKh!"

Ngày xưa, muốn giữ bí mật chỉ cần đừng nói. Ngày nay, muốn giữ bí mật phải không có bạn bè. Không có Facebook. Không có ảnh. Không có email. Không có camera. Không mua hàng online. Không đi đâu có CCTV.

Nói cách khác muốn làm TTKh thời nay có lẽ phải sống như một vị thiền sư trên núi. Mà ngay cả lên núi cũng chưa chắc yên.

Có thể có drone.

... Cái Chết Của Tác Giả Và Sự Sống Dai Của Cái Tên

Roland Barthes từng viết về "cái chết của tác giả".

Ý tưởng ấy, nói rất đơn giản, không có nghĩa là các nhà văn phải chết dù đôi khi văn học cũng làm người ta mệt đến mức...

Điều Barthes muốn nói sâu xa hơn là: khi văn bản đến với người đọc, ý nghĩa của nó không còn hoàn toàn bị tác giả kiểm soát. Tác phẩm có đời sống riêng. Người đọc tham gia tạo nghĩa.

Điều này rất hợp với TTKh.

Có lẽ chưa có tác giả nào cho phép độc giả tham gia vào tác phẩm nhiều như TTKh. Độc giả không chỉ giải thích bài thơ nghĩa là gì. Họ còn cố giải thích tác giả là ai.

Văn bản và đời người quấn vào nhau. Người đọc không chỉ đọc thơ. Họ đọc cả một khoảng trống. Có thể nói một cách phiếm: *TTKh không chết theo Barthes, bởi vì ngay từ đầu độc giả đã không biết chắc ai để mà cho chết.*

... Cái Tên Như Một Cánh Cửa

Sau cùng, có lẽ tên tác giả giống một cánh cửa. Có cánh cửa mở to. Tên thật đầy đủ. Có cánh cửa sơn rất đẹp. Bút danh thơ mộng. Có cánh cửa đóng hờ. Tên viết tắt. Và có cánh cửa gần như khóa kín. XXX.

Nhưng điều kỳ lạ là cánh cửa càng khép, người ta đôi khi càng muốn nhìn vào bên trong.

TTKh là cánh cửa như thế.

Bốn chữ cái không mở ra nhiều nhưng lại khiến người ta đứng trước cửa rất lâu.

Có lẽ đó là nghệ thuật của bí mật.

Nếu nói hết, người ta quên.

Nếu nói thiếu, người ta nhớ.

... KHI NHÀ VĂN CHỈ CÒN LÀ MẤY CHỮ CÁI

Cuối cùng, đời người ngắn hơn chúng ta tưởng.

Một người sinh ra. Được đặt tên. Đi học. Đi làm. Yêu. Cưới. Viết. Già. Rồi mất.

Sau đó, nếu may mắn, người ấy còn lại trong một cuốn sách và trong cuốn sách ấy, ở cuối bài thơ hay đầu bài viết, chỉ còn một dòng: Tên tác giả**.**

Nhưng tên cũng có thể mất. Tiểu sử có thể mất. Ảnh có thể mất. Giấy tờ có thể mất. Nhà cửa có thể mất. Thậm chí mộ bia cũng có thể mất. Nhưng một bài thơ được chép lại, một bài viết được in lại và ở đó, còn: TTKh. Tchya. XXX**.** Mấy chữ cái ấy nhìn rất nhỏ nhưng chúng đã sống lâu hơn rất nhiều thân xác.

Đó có lẽ là điều kỳ diệu nhất của chữ nghĩa*. Chữ cái có thể sống thay cho con người.*

... Thay Lời Kết: Đừng Vội Khinh Mấy Chữ Cái

Cho nên, lần sau khi mở một tạp chí, nhìn thấy dưới một bài thơ chỉ có A.B. hoặc V.N. hay T.T.Kh**.** xin đừng vội cho rằng đó chỉ là cách viết tắt cho tiện.

Biết đâu phía sau mấy chữ ấy là một cuộc tình, một kỷ niệm, một bí mật, một cuộc đời, một nỗi sợ, một lời thách thức, hoặc chỉ là một trò đùa.

Và đôi khi, như trường hợp V.N., có thể là *Vợ Nhằn***.** Nhưng ngay cả *Vợ Nhằn* cũng có triết học riêng của nó bởi sau bao nhiêu năm đọc sách, nghiên cứu văn chương, bàn về Barthes, Foucault, tác giả, văn bản, diễn ngôn và sự giải cấu trúc... cuối cùng, chúng ta vẫn phải trở về với một chân lý rất giản dị: *Con người có thể viết dưới bất cứ bút hiệu nào.*

Có thể là *Vô Ngã*. Có thể là *Vị Ngã*. Có thể là *Việt Nam*. Có thể là *Vì Nước*. Có thể là *Về Nguồn*. Nhưng về đến nhà rồi, rất có thể vẫn có một người gọi đúng tên thật của mình. Và nếu không trả lời... thì… Vợ Nhằn**.**

Thế là xong.

Từ TTKh đến XXX, từ một bút hiệu bí ẩn đến ba dấu hiệu che giấu con người, lịch sử văn chương Việt Nam cho ta thấy nhà văn không nhất thiết phải mang một cái tên để đi vào văn học. Có người mang một tên. Có người mang nhiều tên. Có người đổi tên. Có người giấu tên. Có người chỉ để lại mấy chữ cái. Nhưng nếu tác phẩm còn sống, thì những chữ cái ấy không còn là những chữ cái vô tri nữa.

Chúng trở thành một khuôn mặt. Một giọng nói. Một bóng người. Một phần của trí nhớ.

Và biết đâu, đó chính là giấc mơ thầm kín nhất của mọi người cầm bút: không cần hậu thế nhớ hết tiểu sử. Không cần nhớ ngày sinh, không cần nhớ chức vụ, không cần nhớ bao nhiêu giải thưởng. Chỉ cần một ngày nào đó, có người mở một cuốn sách cũ, nhìn xuống cuối trang, thấy vài chữ cái và khẽ nói: "À... người này." Dù "người này" chỉ còn là: **mấy chữ cái.**

Lời cuối

Có lẽ, nếu một ngày nào đó người ta lập một *Bảo tàng Bút hiệu Việt Nam*, TTKh nên được đặt trong một tủ kính riêng.

Trong tủ không cần ảnh. Không cần tiểu sử. Không cần tượng bán thân. Chỉ cần một tờ giấy trắng. Ở giữa là bốn chữ: T.T.Kh. Và bên cạnh, một hàng chữ nhỏ: "Danh tính: chưa chắc."

Nhưng ở phòng bên cạnh, tôi đề nghị dành riêng một góc nhỏ cho: V.N. với lời chú thích: "Độc giả từng đoán: Việt Nam, Vì Nước, Về Nguồn, Vô Ngã, Vị Ngã..." Rồi ở cuối bảng, bằng chữ nhỏ hơn: "Đáp án có thể là: Vợ Nhằn."

Như thế, có lẽ viện bảo tàng ấy mới thật sự mang đúng tinh thần văn học Việt Nam. Nửa khảo cứu. Nửa bí mật. Và một chút... phiếm.